

Smaastykker.

Tordenskjolds død - ærlig eller uærlig duel?

Af

J. Boisen Schmidt

Museumsinspektør H. D. Schepelern har i forrige nummer af dette tidsskrift¹ peget på en hidtil for lidt påagtet side af den duelaffære, der endte Tordenskjolds liv d. 12. november 1720. Spørgsmålet er: var det en ærlig eller uærlig duel? Dette afhænger igen af, om de benyttede våben var ens, hvad C. P. Rothe direkte fortæller, at de ikke var. Dermed udvides spørgsmålet til også at omfatte kildeværdien af Rothes tordenskjold-biografi. Ved at afvise meddelelsen om de ulige våben som en af Rothe »konstrueret Legende« (s. 94) sætter Schepelern et stort spørgsmålstegn ved Rothes værdi som kilde (s. 95).

Schepelerns udførlige dokumentation af sin påstand tvinger til nærmere efterprøvelse af dette spørgsmål. Et hovedpunkt for ham er hans opdagelse af, at kammertjeneren Chr. Nielsen Kold i sin i Norsk Nationalblad 1818 optrykte øjenvidneskildring (»Officiel Rapport«) intet skal have anført om, at oberst Staël v. Holstein i duellen skal have brugt en lang svensk kårde, og at det først er Rothe, der i sin gengivelse af Kolds rapport har tildigtet denne kendsgerning. Dette forhold — sammen med en række andre omstændigheder — skal efter Schepelern bevise, at duellen var helt efter forskrifterne. Er myten hermed aflivet?

Det forekommer mig, at der er flere omstændigheder, der taler herimod. For det første kan Kolds beretning lige så godt

¹ 11. R. VI (1960), 81-95.

tages til indtægt for den gamle opfattelse som for Schepelerns. Kold skriver nemlig: »Men da min Kaarde var en god Defensionskaarde, sagde jeg til Admiralen: tag De min Kaarde, thi Deres egen er saa liden og ikke tienlig til at slaaes med. Nej, sagde Münchhausen, den er ham for svær, . . .«. Kold ved som kamertjener, hvilken slags kårde hans herre har med til duellen, og hans bemærkning kan da udmærket godt skyldes, at han har lagt mærke til, at Staëls kårde var større og længere end Tordenskjolds. Værd er det også at lægge mærke til Münchhausens begrundelse for at afvise Kolds våben: den er ham (o: Tordenskjold) for svær. Med andre ord: den tilbudte kårde blev afvist, fordi den var for svær for Tordenskjold. Havde forholdet nu været det, at begge duellanterne havde været bevæbnet med »en liden Galanterie-Kaarde,« ville Münchhausen næsten nødvendigvis have svaret på en anden måde, fx. med en henvisning til, at kravet om lige våben dermed ville blive overtrådt. Sådant svarer han netop ikke, siger kun, at våbnet var for tungt for Tordenskjold.

Dernæst er der selve duellens forløb at tage med i betragtning, og her forekommer en besynderlig episode, som Schepelern nok har lagt mærke til, men som han kun tilskriver Tordenskjolds mangelfulde fægtekunst. Det er dette, at Tordenskjold i kampens begyndelse forsøger at gribe modstanderen om livet. Formålet hermed kan ikke have været, at han ville vælte Staël om på jorden og dermed afslutte duellen i sin favør. En duel på blanke våben om en æressag har mig bekendt aldrig kunnet afgøres tilfredsstillende på denne ureglementerede facon. Dette har Tordenskjold uden tvivl været fuldtud klar over fra sin militære opdragelse, og forklaringen på hans mærkelige optræden må da være en ganske anden, nemlig hans egen kårdes underlegenhed i forhold til Staëls. Den, der fægter med det korteste våben, må under alle omstændigheder søge at komme ind på livet af modstanderen, da han ellers ingen chance vil have for at ramme ham, før han selv bliver truffet af den lange kårde. Dette var sikkert Tordenskjolds hensigt og ikke at vælte modstanderen; derfor søgte han at få løftet Staëls (lange) kårde og komme ind under

den. Herunder er det, at Staël i et naturligt forsøg på at værges sit liv drejer sin klinge nedad højt oppe fra og rammer admiralen i eller ved skulderen.

Endelig er der beskrivelsen af det sår, der hidførte døden. Dette stiksår er af en sådan bredde,¹ at man vægrer sig ved at tro, at det skulle hidrøre fra en sylespids og meget slank galanterikårde, der ville have boret sig let og elegant ind i modstanderens legeme uden at flænse det op i et bredt sår, således som det var tilfældet i denne duel. Der tales jo om et sår, som er 3 fingre bredt, og sligt et sår fremkaldes kun af et stort våben, fx. en karolingerkårde, ikke af en tynd syl af en paradedkårde. Hertil kan så indvendes, at Tordenskjold, efter at have fået stødet, er faldet forover, og at vægten af hans legeme har fået den ganske smalle klinge til at skære i bredden som en kniv, men det lyder efter min mening ikke sandsynligt, at dette skulle kunne ske i den her nævnte udstrækning, uden at klingens ville brække af derved, idet man må forudsætte, at — for at fremkalde den skærende virkning — Staël hele tiden har holdt fast i hæftet.

De ovennævnte 3 omstændigheder synes mig alle at indicere, at våbnene ikke har været ens. Vi står hermed overfor problemet med sekundanterne, hvorfor disse ikke har grebet ind. H. D. Schepelern har ret i, at en duel på ulige våben er utænkelig, hvis man vil gå frem efter lærebøgerne. Hvem siger nu egentlig, at man altid har gjort det? Afvigelser fra duelreglerne kan skyldes simpel uvidenhed hos sekundanterne, eller at de ganske enkelt har lukket øjnene for at hjælpe oberst Staël, som man må gå ud fra, at de har kendt betydeligt bedre, end de kendte Tordenskjold. I betragtning af, at de var professionelle officerer og som sådanne altid udsatte for at blive indviklet i dueller, kan man roligt gå ud fra, at de har kendt reglen om ensartede våben. Tilbage bliver så deres hjælp til obersten. Om sekundanternes eventuelle forbindelser med ham ved vi intet, og det skal villigt indrømmes, at det er rent gætterier. Men forudsætter man nu alligevel, at de har villet hjælpe Staël, behøver dette naturligvis slet ikke at betyde, at de har dannet et mordkomplot mod

¹ Cf. obduktionserklæringen i *Hist. Tidsskr.* 11. R. IV (1955), 487 f.

Tordenskjold, eller at Staël skulle være en kynisk duelmorder. Staël skulle redde sin ære ved at vinde over modstanderen, fx. ved at give ham et mindre sår eller blot slå ham våbnet af hænde. Duellerne endte jo langt fra altid med døden, selvom risikoen var der. Det er først Tordenskjolds dumdristige fremstød (hvor meget ligner det ikke udførelsen af hans store krigsbedrifter?) ind under den lange kårde, der vender billedet og medfører viceadmiralens død.

Schepelerns bevisførelse med de anførte senere beretninger, der ikke fortæller noget om våbnene, bygger på slutninger e silentio, hvorfor man ikke bør bygge altfor meget på dem. Det forekommer mig, at Schepelern ikke har formået at tage livet af Rothes beretning om de ulige våben. Alligevel har Schepelern utvivlsomt ret i at afvise teorierne om planlagt mord på Tordenskjold. Hvorfor skulle egentlig nogen i Hannover planlægge et mord på ham, til hvis person der på dette tidspunkt ikke var knyttet nogen større interesse end den, hans fordums krigsbedrifter kunne vække?
